

Jerzy Przybylski

Flotyła Pińska i jej udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1919-1920

Słupskie Studia Historyczne 5, 109-117

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Przybylski

FLOTYLLA PIŃSKA I JEJ UDZIAŁ W WOJNIE POLSKO-ROSYJSKIEJ 1919-1920

Tworzenie Flotylli Pińskiej rozpoczęto w połowie marca 1919 r.¹ Zasadniczą przesłanką jej zorganizowania były względy natury operacyjnej wynikające z ukształtowania geograficznego Polesia, w obszarze którego znalazły się wówczas wojska Grupy Podlaskiej, dowodzonej przez gen. dyw. Antoniego Listowskiego. Roztopy wiosenne w gęstej sieci rzecznej Polesia tworzyły nadzwyczaj trudne warunki dla walczących oddziałów. „Rozmokłe w wyniku roztopów tak zwane morze pińskie uniemożliwiało transport żywności, amunicji i zachowanie łączności”² oraz utrudniało ruchy wojsk. Józef W. Dyskant stwierdza, że w tej sytuacji „konieczne stało się więc wykorzystanie tych wód jako dróg komunikacyjnych i zaopatrzeniowych dla oddziałów Grupy Podlaskiej, brakło jednak taboru rzeczno-ego oraz załóg obeznanych z dorzeczami Prypeci”³.

Propozycję utworzenia oddziału zaopatrującego drogą wodną wojska Grupy Podlaskiej przedstawił w pierwszych dniach kwietnia 1919 r. generałowi A. Listowskiemu były porucznik marynarki rosyjskiej, ks. Jan Giedroyc, który do zadań tych zaproponował wykorzystanie łodzi motorowych pozostawionych na Prypeci przez wojska niemieckie.

Projekt por. J. Giedroycia z 19 kwietnia 1919 r. zatwierdził gen. A. Listowski. Jednocześnie powołał go w tym dniu do służby czynnej, powierzając mu zorganizowanie flotylli pińskiej. W skład flotylli weszły początkowo 4 poniemieckie łodzie motorowe, którym nadano nazwy: „Listowczyk”, „Lech”, „Lizdejko” i „Lauda”.

Flotylla licząca 14 osób, dowodzona przez por. mar. J. Giedroycia, rozpoczęła regularną komunikację na Pinie i Prypeci 27 maja 1919 r. W drugiej połowie maja na Prypeci pojawiły się także rosyjskie jednostki pływające, zagrażające rozlokowanym w rejonie tej rzeki polskim poste-

runkom wojskowym. W tych okolicznościach flotylla ta otrzymała również zadanie patrolowania Prypeci na odcinku od Pińska do tzw. Wolańskich Mostów, gdzie 25 maja 1919 r. doszło do pierwszej wymiany ognia z jednostkami flotylli rosyjskiej.

W czerwcu 1919 r. Flotylla Pińska otrzymała 3 kolejne łodzie motorowe oraz przeszła pod rozkazy szefa Departamentu dla Spraw Morskich, który rozpoczął również zaopatrywanie jej w niezbędny sprzęt i uzbrojenie oraz wyszkolony personel.

W lipcu 3 łodzie motorowe Flotylli Pińskiej uzbrojone w 4 karabiny maszynowe i działo 37 mm wzięły udział w operacji na Łuninie Grupy Podlaskiej gen. A. Listowskiego. Dnia 3 lipca załogi łodzi wraz z przewożonym na nich plutonem żołnierzy z 4 kompanii 34 pułku piechoty zdobyły Horodyszczę, za co w rozkazie gen. A. Listowskiego marynarze otrzymali specjalne wyróżnienie.

Zauważalny w lipcu 1919 r. wzrost sił nieprzyjaciela na Prypeci wpłynął na przyspieszenie rozbudowy Flotylli Pińskiej. W tym celu w Pińsku zostały uruchomione pod kierownictwem por. mar. inż. Witolda Szulca warsztaty remontowe, w których naprawiano pozyskiwane statki i łodzie motorowe oraz montowano na nich stosowne uzbrojenie. Departament dla Spraw Morskich kierował wówczas do Pińska kolejne grupy marynarzy i podoficerów z batalionu morskiego i Komendy Portu Wojennego w Modlinie. Do Pińska wysyłano jednak często marynarzy niezdyscyplinowanych, co wpływało na znaczne obniżenie stanu dyscypliny w pododziałach flotylli.

W połowie sierpnia 1919 r. dowódca 9 Dywizji Piechoty, płk Władysław Sikorski, któremu pod względem operacyjnym podlegała wówczas Flotylla Pińska, polecił przenieść jej bazę do Dawidgródka. Siły bojowe flotylli liczyły wówczas 4 łodzie motorowe, każda uzbrojona w 1 działko 37 mm i 1 ckm. Patrolowała ona rzeki Prypeć do Piererowa oraz Horyń do Wysocka. Dnia 10 września Flotylla Pińska przeniosła swoją bazę do Turowa. W tym też czasie weszła w skład flotylli 1-działowa bateria artylerii pod dowództwem por. mar. S. Hryniewieckiego, której zadanie polegało na zamknięciu Prypeci (najpierw w rejonie miejscowości Houbica, a następnie Konkowicze) dla statków flotylli rosyjskiej stacjonujących w Petrykowie, a później w Mozyrzu.

Dnia 17 września 1919 r. dwie łodzie motorowe stoczyły w rejonie Petrykowa korzystną dla siebie godziną walkę z trzema opancerzonymi

statkami nieprzyjaciela. W walce tej marynarze współdziałali z żołnierzami 34 pułku piechoty zdobywając mały statek „Strumień”.

Od 23 września pływające jednostki bojowe flotylli oraz bateria artylerii por. mar. S. Hryniewieckiego, operacyjnie podporządkowane dowódcy 34 pp, brały udział w walkach o Makarycze i Petryków. Dnia 1 października Flotylla Pińska przeniosła swoją bazę do Petrykowa i została podporządkowana płk. Stanisławowi Springwaldowi, dowódcy 18 Brygady Piechoty. Zadanie flotylli polegało na obronie mostu w Nowosiólkach, a następnie odcinka rzek Ptycz - Prypeć - Uborć. Za działania bojowe na rzece Ptycz flotylla otrzymała od dowódcy 9 DP kolejną pochwałę.

W październiku w związku z możliwością zamarznięcia rzek Flotylla Pińska otrzymała od płk. W. Sikorskiego zadanie przejścia obrony przez spieszony oddział marynarzy odcinka frontu od Petrykowa do Nowosiółek. W tym czasie w składzie flotylli znajdowały się uzbrojone: statek - „Bug” i 8 motorówek oraz 2 zdobyczne rosyjskie armatki górskie baterii nadbrzeżnej. Na początku listopada wszystkie jednostki pływające flotylli powróciły do Pińska. Na froncie w rejonie Petrykowa została pod dowództwem por. mar. J. Giedroycia kompania licząca 4 oficerów i 80 marynarzy, uzbrojona w 2 górskie działa 75 mm, 4 działka 37 mm i 5 ckm. Przebywający na linii frontu marynarze, podporządkowani operacyjnie dowódcy 22 pp, brali aktywny udział w zwiadach i patrolach bojowych oraz zasadzkach i potyczkach.

W pierwszych dniach lutego spieszony oddział flotylli wycofano do Pińska, gdzie pod nadzorem oficera z Departamentu dla Spraw Morskich przygotowywano jednostki pływające do działań wiosennych.

W dniach 5-6 marca 1920 r. w wyniku udanej ofensywy 9 DP na Mozyrz-Kalinkowicze zdobyto 22 statki parowe, w tym 3 opancerzone, 10 łodzi motorowych, 19 przystani i 61 berlinek oraz znajdujące się tam warsztaty, magazyny i składy techniczne. Płk W. Sikorski polecił dowódcy Flotylli Pińskiej natychmiast wyremontować i uzbroić zdobyte jednostki celem ich wykorzystania w dalszych działaniach wojennych prowadzonych w tym rejonie.

Dla obsadzenia załogami zdobytych jednostek Departament dla Spraw Morskich, wykonując wydane przez Naczelne Dowództwo stosowne rozkazy, wysłał do dyspozycji dowódcy Flotylli Pińskiej 4 oficerów i 80 marynarzy z batalionu morskiego, 36 marynarzy z Oddziału Zapasowego w Modlinie oraz 2 oficerów, 22 podoficerów i 162 marynarzy z Kadry

Marynarki Wojennej w Toruniu. Dnia 13 marca 1920 r. dowódcą Flotylli Pińskiej został mianowany mjr mar. Edward Sadowski, który oficjalnie objął swoje obowiązki 16 marca. W połowie marca personel Flotylli Pińskiej liczył 24 oficerów oraz 350 podoficerów i marynarzy⁴.

Już 8 marca 1920 r. w rejon frontu ponownie przybyli marynarze. Najpierw 3-działowa bateria nadbrzeżna por. mar. S. Hryniewieckiego, a następnie pluton marynarzy z zadaniem zajęcia stanowisk w rejonie Konotopu w celu zamknięcia Prypeci przed rosyjską flotyllą rzeczną. Przybyły na front oddział bojowy flotylli został przydzielony do grupy mjr. Łuczyńskiego, dowódcy 18 Brygady Piechoty 9 DP. Wkrótce w rejon ten przybyły także 3 łodzie motorowe dowodzone przez por. mar. Borysa Mohuczego, uzbrojone w działka 37 mm i karabiny maszynowe, które podjęły zadania rozpoznawcze w kierunku na Czarnobyl oraz organizację zasadzek i ustawianie bonów zagrodowych na Prypeci w rejonie Konotopu. Statki flotylli zajmowały się w tym czasie transportem żołnierzy 34 pp z Narowli do Mozyrza. W dniach 11-21 kwietnia jednostki pływające oddziału bojowego zapewniały transport oraz wsparcie działającemu po obydwu stronach Prypeci 32 pp. W tym czasie jednostki flotylli brały udział w walkach z piechotą rosyjską o wieś Łomacze, gdzie ranny został były dowódca por. mar. J. Giedroyć. W kwietniu 5 statków, 3 holowniki i 18 berlinek zdobytych w operacji na Mozyrz i włączonych w skład flotylli uczestniczyło w transporcie wojsk i zaopatrzenia 9 DP na trasie Mozyrz-Łomacze.

W końcu kwietnia Flotylla Pińska miała oddział bojowy w składzie: 1 statek pancerny, 3 bojowe łodzie motorowe i 2 łodzie zwiadowcze oraz baterię nadbrzeżną, a jego personel liczył 22 oficerów i 100 marynarzy. Oddział transportowy posiadał wówczas 9 statków parowych i 18 berlinek, a jego personel liczył 11 oficerów, 222 marynarzy i 45 pracowników cywilnych. Działalność bojową i transportową zabezpieczały warsztaty remontowe obsługiwane przez 2 oficerów i 52 pracowników cywilnych. Na przelomie kwietnia i maja Departament dla Spraw Morskich wzmocnił Flotyllę Pińską jednostkami pływającymi z Flotylli Wiślanej. Już 25 kwietnia przybył z Modlina do Pińska dowodzony przez por. mar. Aleksandra Mohuczego statek „Warta”, a następnie statek „Neptun” oraz kilka holowanych przez niego berlinek.

Flotylla Pińska w operacji kijowskiej

W pierwszym etapie operacji kijowskiej Flotylla Pińska, a głównie jej oddział bojowy, prowadziła działania w składzie 18 BP 9 DP płk. W. Sikorskiego. Pierwsze zadanie oddziału bojowego polegało na wspólnym z grupą mjr. Jaworskiego przełamaniu frontu w rejonie Koszarówki i zdobyciu przez zaskoczenie portu rzecznego w Czarnobyłu, w którym znajdowały się liczne jednostki rosyjskiej flotylli rzecznej. W walkach o Czarnobył doszło 27 kwietnia do zwycięskiej dla strony polskiej bitwy rzecznej stoczonej przez statek pancerny „P 1” i 3 uzbrojone motorówki oddziału bojowego Flotylli Pińskiej z pięcioma uzbrojonymi statkami pancernymi flotylli rosyjskiej. Dnia 6 maja wszystkie jednostki pływające Flotylli Pińskiej wykorzystano do przeprawy grupy mjr. Jaworskiego na lewy brzeg Prypeci w celu umożliwienia jej działań w kierunku na Łojów. Oddział bojowy flotylli otrzymał w tym dniu zadanie zamknięcia Prypeci oraz osłony Czarnobyła, a baterii nadbrzeżnej por. mar. S. Nahorskiego polecono zajęcie stanowisk we wsi Teremcze w celu zamknięcia Dniepru od północy.

Dnia 14 maja dowódca 9 DP polecił dowódcy grupy bojowej flotylli przejście na Dniepr i podjęcie patrolowania tej rzeki na odcinku Łojów - ujście Prypeci. Część oddziału bojowego flotylli w składzie statek pancerny „P 1” oraz dwie motorówki pod dowództwem por. mar. B. Mohuczego wyruszyła na zwiad bojowy do Kijowa, gdzie dotarła 15 maja 1920 r.

W połowie maja w wyniku uruchomienia statków i berlinek zdobytych w Czarnobyłu wzmocnił się znacznie oddział transportowy flotylli. W jego skład wchodziło wówczas 18 statków, 6 łodzi motorowych i 4 pogłębiarki. Jednostki te zapewniały ciągły dopływ zaopatrzenia dla 9 DP oraz innych operujących w pobliżu Prypeci i Dniepru jednostek 4 Armii gen. S. Szeptyckiego, który był osobiście zainteresowany dalszym szybkim rozwojem Flotylli Pińskiej.

W celu obsadzenia załogami wszystkich statków zdobytych w trakcie operacji kijowskiej w czerwcu 1920 r. flotylla otrzymała kolejne uzupełnienie - 6 oficerów i około 100 marynarzy.

Dnia 9 maja 1920 r. przybył z Kadry MW w Toruniu dodatkowy oddział marynarzy dowodzony przez por. mar. Jerzego Przysieckiego w celu obsadzenia 4 zdobytych w Kijowie i nadających się do użytku statków, którymi (po ich uzbrojeniu w karabiny maszynowe) rozpoczęto patrolo-

wanie Dniepru od ujścia Desny i dalej w dół od Kijowa i Rżyszczewa. Działające na Prypeci i Dnieprze jednostki pływające oddziału bojowego flotylli otrzymały zadania prowadzenia stałego patrolowania i rozpoznania Dniepru oraz eskortowania transportowców z wojskiem i zdobyczą wojenną.

Dnia 21 maja patrolujący Dniepr statek pancerny „P 1” zmusił do odejścia w dół rzeki z rejonu Rżyszczewa 2 uzbrojone statki rosyjskie, które zabezpieczały tam przeprawę swych wojsk na jej prawy brzeg w celu podjęcia ofensywy przeciwko znajdującym się w tym rejonie jednostkom polskim. Dnia 27 maja statek pancerny „P 1” i 3 łodzie motorowe grupy bojowej flotylli przerwały przeprawę rosyjskich wojsk na Desnie w rejonie wsi Zazimie, a 2 czerwca 1920 r. Departament dla Spraw Morskich podjął decyzję o zorganizowaniu w Kijowie pod dowództwem por. mar. B. Mohuczego oddziału wydzielonego Flotylli Pińskiej. Do wykonania tego zadania brakowało zarówno wyszkolonego personelu, jak i odpowiedniego uzbrojenia, a zwłaszcza działek 37 mm.

W dniach 1 i 2 czerwca statki grupy kijowskiej z rozkazu dowódcy 3 Armii uczestniczyły w przewozie żołnierzy 1 pp legionów, którzy wzięli udział w walkach o Woronków i Boryspol.

W początkach czerwca wyraźnie wzrosło zapotrzebowanie dowódców na uzbrojenie i jednostki transportowe. Były one potrzebne zarówno do przewozu własnych wojsk, organizowania dla nich przepraw, jak też do rozpoznawania i niszczenia przepraw nieprzyjaciela.

W związku z rozpoczęciem kontrofensywy rosyjskiej i podjęciem przez 3 Armię odwrotu, 11 czerwca po zatopieniu nadających się jeszcze do użytku statków, marynarze oddziału wydzielonego flotylli opuścili Kijów i wraz z grupą operacyjną płk. Józefa Rybaka wycofali się pieszo w kierunku Mozyrza, gdzie połączyli się ponownie z 9 DP.

Wydzielone z grupy bojowej flotylli (do obrony przepraw w rejonie Łojewa) 2 uzbrojone łodzie motorowe, dowodzone przez por. mar. de S. Waldena i ppor. mar. Artura Reymana od 14 maja do 17 czerwca brały udział (w składzie 17 BP 9 DP) w obronie odcinka Dniepru od Łojewa do ujścia Prypeci. W tym czasie statki transportowe flotylli uczestniczyły kilkakrotnie w przetransporowaniu wojsk 9 DP na Dnieprze i Prypeci, a głównie z rejonu Mozyrza do Czarnobyła, gdzie tworzone były nowe odwody dywizyjne. Mimo napotkanych trudności z uwagi na obniżający się poziom wody na Prypeci, statki flotylli przewiozły w rejon Czarnobyła

ponad 3 bataliony piechoty oraz 2 baterie artylerii polowej, co 13 czerwca 1920 r. pozwoliło na ponowne odbicie miasta⁵.

Dnia 16 czerwca grupa poleska podjęła dalszy odwrót w kierunku zachodnim. Dowódca flotylli otrzymał wówczas zadanie zebrania wszystkich podległych mu statków w Mozyrzu. Dnia 18 czerwca z powodu wysadzenia mostów w Rzeczy i podjęcia odwrotu z całej linii Dniepru zniszczono i zatopiono statki i łodzie motorowe znajdujące się w Łojewie i Rzeczy. Za działania oddziału bojowego flotylli w rejonie Rzeczy dowódca 18 BP wyróżnił marynarzy tego oddziału.

Od 18 czerwca Flotylla Pińska, pozbawiona oddziału bojowego, zajmowała się wyłącznie ewakuacją własnego taboru i służbą transportową grupy poleskiej. Statki flotylli przemieszczały się kolejno - 19 czerwca do Konotopu, a 22 czerwca do Mozyrza. Podczas odwrotu dokonywano remontu kolejnych jednostek i włączano je sukcesywnie do zadań transportowych.

Dnia 2 lipca dowodzenie Flotyllą Pińską stojącą już w Piererowie przejął ppłk Jerzy Wołkowicki, a następnie 10 lipca z wyremontowanych statków i motorówek odtworzono ponownie oddział bojowy flotylli w składzie 1 statek uzbrojony i 3 motorówki oraz kompania piechoty morskiej w sile 62 ludzi. Dzień później cały tabor pływający zebrano w Wereśnicy przy ujściu Słuczy. Wkrótce rozpoczął się dalszy, bardzo trudny z uwagi na niski stan wody na Prypeci, odwrót flotylli w kierunku Pińska. Dnia 18 lipca po pokonaniu 8 mielizn i przebyciu 135 km statki flotylli osiągnęły Mosty Wolańskie, a 21 lipca z uwagi na niski stan wody w rejonie Kaczanowicz zniszczono 4 duże statki. Mniejsze statki i łodzie motorowe udało się przepłynąć do Pińska, skąd uruchomiono transport kolejowy w celu wywiezienia do Modlina nadającego się jeszcze do użytku sprzętu i wyposażenia Flotylli Pińskiej.

Zgodnie z rozkazem dowódcy dywizji górskiej broniącej Pińska, 24 lipca zniszczono i zatopiono wszystkie znajdujące się jeszcze w użytkowaniu statki i motorówki Flotylli Pińskiej. Personel w składzie 36 oficerów i 420 marynarzy skierowano do Brześcia, a następnie do Modlina i Torunia, gdzie wykorzystano go do organizacji Flotylli Wiślanej oraz 3 batalionu pułku morskiego.

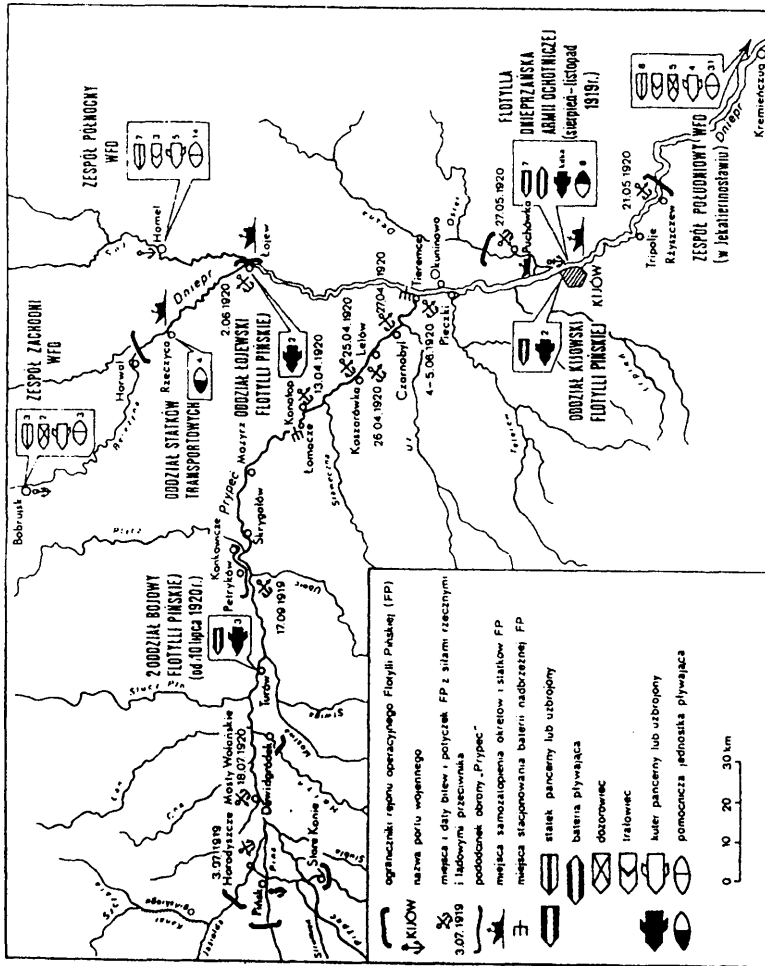
Do odtworzenia Flotylli Pińskiej na bazie Flotylli Wiślanej przystąpiono ponownie 3 września 1920 r. po przesunięciu się frontu na wschód i ponownym zajęciu Pińska.

Brak kompletnej i wiarygodnej dokumentacji archiwalnej dotyczącej udziału Flotylli Pińskiej w wojnie polsko-rosyjskiej 1919-1920 uniemożliwiło wykazanie poniesionych przez nią strat osobowych. Nie podają ich też autorzy opublikowanych dotychczas najobszerniejszych prac o Flotylli Pińskiej - Jan Bartlewicz oraz Józef W. Dyskant.

Przypisy

1. Powstanie i rozwój Flotylli Pińskiej dotychczas najlepiej w swoich pracach przedstawili: Jan Bartlewicz, *Flotylla Pińska i jej udział w wojnie polsko-sowieckiej 1918-1920*. Warszawa 1933, s. 169; J. W. Dyskant, *Flotylla Rzeczna Marynarki Wojennej 1919-1939*. Warszawa 1994, s. 388
2. J. Bartlewicz, *Flotylla Pińska...*, s. 5
3. J. W. Dyskant, *Flotylla Rzeczna...*, s. 31
4. J. Bartlewicz, *Flotylla Pińska...*, s. 12-79
5. Rosjanie zdobyli Czarnobyl 7 VI 1920 r. M. Kulakowski, *Marynarka Wojenna...*, s. 61

Ryc. 1. Rejon operacyjny Flotyli Pińskiej oraz jej działania bojowe w wojnie polsko-radzieckiej 1919-1920
 Źródło: Józef W. Dyskant, *Flotylla rzeczna Marynarki Wojennej 1919-1939*. Warszawa 1994, s. 86